
KÉRDÉSEK ÉS VÁLASZOK

ENYÉSZET

Mozaikok

C. S. SIMON ISTVÁN

HALLGATAG HARANGOK

Vakító napfényben járom a kihalt majdáni utcákat. Úgy látszik, hogy már ebbe a faluba is csak hálni jár a lélek. Az egykori kolostor, Oroszlánmonostora helyén hosszabban elidőzök. Kántorék kertjében (Csanád mondabeli álmának színhelyén) kosárszámra összehordott emberi csontok arról tanúskodnak, hogy védői nem adták föl könnyen a „klastromot”, amelynek bejáratát állítólag egy jókora kóoroszlán őrizte, de a túlerő többször is végzett vele. Tatárok, kunok és törökök dúlták . . .

Jeles hely ez, 1030 táján a Szent Gellért püspök által megnyitott csanádi teológiai iskolának itteni tanulói is voltak. A jelenlegi majdáni iskolának is vannak tanulói, még rábéiak is, de alig állt belőlük össze az elemi három osztálya, s a „kuckónyi” óvoda sem biztosít bizalomgerjesztő utánpótlást.

A mostani iskolától kartávolságnyira állt a kolostor, de mélyebb rétegekbe rekedt a zsolozsma: Majdánnak nincs temploma, ám harangban nincs hiány. Az erős, fémszerkezetű haranglábban három harang is függ a lakóházból átalakított imaház udvarán.

Korábban az iskolában volt az imaház, ám a második világháború utáni években kitiltották onnan az igét, de hívó nép ez, átjárt a szomszéd faluba, Oroszlámosra a templomba. Nem fordított hátat a hitének, ám most úgy tűnik, mintha a hitük mögött kullognának a derék majdániak. Mélyen hallgatnak a kerángjaik.

Ezekről a mind hallgatabb harangokról beszélgetek a kilencvenen túli Csányi Illés bácsival. Nem tudom, hogy miért, de magától értetődőnek veszi a kérdéseimet.

– Ott fönt, a jobb felén, az a legrégebb majdáni harang, a legelsőt meg Becskerekéről hoztuk az ötvenes években, a fölötte levő pedig Sasillésről (általában így nevezik itt a falujuk közelében levő lebontott kis települést, Sasülést) került be ide. ('71-ben hozta be Sasülés utolsó lakója, az öreg Masa, nyugodjék békében!) Számomra ez a legkedvesebb harang, mert míg amott

(Sasülésen) laktunk, a házunk előtt állt. Közelről, jól ismerem a hangját. Ha olykor megszólal, fölelevenednek ifjúkori emlékeim, amikor még virágzó volt az eltűnt falu, s a lakodalomba kis híján hivatalos volt az egész lakosság. Összetartott, aztán meg szétszéledt a nép.

Hallgatnak a majdáni harangok. Öreg harangozójuk néhány éve meghalt. Azóta – mintha őt gyászolnák – nem szólalnak meg reggel, délben és este . . . Hat-hét falunak van egy papja, aki nem érkezik rendszeres istentisztelet megtartására, ez is egy ok a mély hallgatásukra. Persze azért néha rendkívüli időpontban is fölcsendülnek az itteni harangok. Olyankor, ha valaki távozik az élők sorából.

– Elöregedtünk, a temetőre érett a többségünk, én is jó ideje várom már a szólfát . . .

– Nem kell azt elkapkodni – nyugtatom az öreget, s megkongattatom a sasülési harangot. Panaszosnak, de egyben ismerősnek is tűnik a hangja. Hogyne tűnne annak, hiszen az én falum harangja is hasonló sorsra jutott.

KUTYÁK ÓRZIK AZ ENYÉSZETET

A nyugalmazott kováccsal egészségügyi karikázásunk közben a kátyúsodó műúton a Csóka és Monostor között levő lepusztuló Macahalmára is betértünk a minap. Nevezetes, rendezett, a virágmagtermesztés egyik országos központja volt egykor ez a major. Falunyi nép lakta. Lórévasútja, szeszgyára, ritkaságszámba menő szelektáló (Vilha) gépe, boltja, színházterme és iskolája stb. is volt egy időben. Eredetmondája is van Macahalmának, mely szerint a sanyarú sorsú, öngyilkos cselédlányról, a kis Macáról nevezték el . . .

Megrázó a kis Maca kútba ugrásának a feledésbe merülő története, és lehangoló a major állapota. Huzatos, üres, gazdátlan. Félórányi ténfergésünk alatt csak egy férfit láttunk „püszmögni” a még meghagyott néhány lakóház egyike mellett, ahol a táblán a hivatal logikája szerint a következő felirat díszelleg:

MACA HUMKA
MACA HALMA

A központban az egykori gépszín, a tekepálya és a sorsára hagyott laboratórium előtt három megkötött kutya őrzi az enyészetet. Ugrásra készen figyeltek bennünket, ám a nyugalmazott mimikája, szavai zavarba hozták, vesztelésre készítették őket.

– Valószínű, hogy az ebédlőben van az őr – jegyezte meg útitársam, aki fiatalkorában itt, a már hült tűzhelyű műhelyben sokat verte a vasat, s a munka kezdetét, szüneteit is ő jelezte egy ekevasat püfölve, méghozzá olykor-olykor,

főleg az ünnepek előtt „ki is cifrázta”, ráadásul is megtoldotta. Majd hozzáfűzte:

– Én abban a kastélyszerű épületben nem tudnék egy falatot se lenyelni, mert még most, csaknem fél évszázad után is megjelenik előttem a fölszabadító csillagosok által az öngyilkosságba hajszolt, ártatlan főmérnöknek és a családjának a holtteste . . . Szívszagató, amint a sápadt gyertyafényben meredten fekszenek . . . de hát nem mindenki ilyen finnyás. Gyorsan és több felé húzták szét a külföldön is elismert szakember vagyonát. Diesgen főmérnök úr sárga lovaglócsizmáját például még nem túl régen is fölismerték az egyik nyugalmazott nyomozónak a lábán.

A nagy tudású szakembert, akinek aláírása Londonban és Hamburgban is garanciának számított, és aki emberségben meg hát vagyoniilag is a halálba kergetői fölött állt, végül a csókai katolikus temető árokpartján földelték el. Sírját és szerettei (felesége, fia és a lánya) sírhalmát is benőtték az elvadult cserjék, ám most már nem kell takargatni, álcázni. Rendbe kell hozni; remélhetően nem sokat késlekedik ezzel a felemás utókor.

Villaszerű háza, amely tömve volt könyvekkel, így például a magyar klasszikusok díszkiadású (aranyozott) köteteivel is, még áll (egy részét, amint már említettük, ebédlőnek használják, a többi üres), ám a szomszédságában levő, hasonlóan szép, nagy, tornácos épületet a közelmúltban eltüntették a föld színéről. Erőgépekkel estek a falainak, amelyek kisebb-nagyobb darabokban, ziláltn hevernek az út mellett. Az egyik faldarabon még az a kampós hely is érzékelhető, ahol egykor a vadászgató intéző a puskáját és a korbácsát tartotta.

– Többet értek volna el vele, ha rendbe hozzák a sokszobás lakást, ahol már akkor volt fürdőszoba, amikor azok, akik elpusztították, illetve parancsot adtak az eltüntetésére, még meg sem születtek. Mit gondolsz, most melyiken van a sor – kérdezte olyan hangsúllyal a nyugalmazott, mintha csak hangosan gondolkodna.

– Azt hiszem, ezen a szőlőn felül levőn – mutattam az elhanyagolt, hosszú épületre, ahol egykor a nagyhangú csósz, illetve az akkor még mintagazdaságnak számító birtok első munkástanácsának az elnöke lakott, és ahol egy ideig a szakszervezet (szindikát) is kapott egy termet, amelynek kellékei közül már csak egy jókora Telefunken rádióra emlékszem, amely annak idején az egész vidéken a párját ritkította, tehát nagy becsben állt. Nemcsak a majoriak, hanem az időközben eltüntetett közeli két település: Terján és Erzsébettelep zenevagy futballrajongói is feszülten figyeltek rá.

FEDETLEN FALAK

Az adai határ csücskében levő Július 7. birtok újabb keletű vidékünk hasonló rendeltetésű majorjainak többségénél, ám a félreérthetetlen jelek szerint osztozik a sorsukban, veszített a jelentőségéből az utóbbi években, pontosabban az utóbbi egy-két évtizedben. Egyre csöndesebben, észrevétlenebbül húzódik meg az időközben faluvá fejlődött, egykori szórványtelepülésnek, a Völgypartnak a tőszomszédságában, árnyékában.

Valamikor vándormozi is kijárt ide, s a hosszú padokon seregnyi kétkezi munkás szorongott, egyik-másik időnként hangosan kommentálta a pergő képek üzenetét. Könyvtár és iskola is működött itt, és természetesen kocsmája is volt a Július 7-nek. Becsukták, pedig milyen vidám, rámenős vendégek jártak oda, akik a zenekart a legkülönbözőbb eszközökkel igyekeztek pótolni.

Ezekről a romos és poros emlékekről beszélgettünk a közelmúltban az egyik veterán agronómussal, aki „annak idején”, még a traktorok, a gépesítés előtt – nem önszántából, hanem a járási megmondhatók parancsára – jött ide, és hiteles tanújává, részesévé vált a változásoknak.

Az ötvenes évek elejére már fölépült a két sor típusház, ugyanakkor a másik két sornak a falai már omladoztak, de nem azért, mert felemás munkát végeztek a több helyről verbuválódott falverők, hanem mert nem rakták föl rájuk a tetőt. Azokat a telepeseket ugyanis, akiknek a számára kijelölték azt a „sárfészeket”, nem fogta a hely, a termékeny föld, máshol telepedtek le, jobb összeköttetéssel rendelkező településen kezdték el új életüket . . . Itt pedig a fedetlen, döngölt falakkal viszonylag gyorsan végzett az időjárás.

A környékbeli rászorulóknak tömegének viszont még sokáig kenyeret adott a Csík ér közelében levő major, amelynek étkezdejében jelképes áron mérték a kiadós falatokat. Dreáról, a Völgypartról, a Nagyvölgyről, Gunarasról, Keviből, sőt még Felsőhegyről is jártak ide az idénymunkások. Gyalog vagy fogatos kocsin közlekedtek, hiszen akkor még a műútnak híre-hamva sem volt. Aztán kiépült az errefelé kövesnek is nevezett műút, gépesítették a termelést, s a korszerű gépek igen sok régi reflexú idénymunkást helyettesítettek, a fedetlen falak pedig visszasimultak a talajba, ahonnan egykor nagy igyekezettel feldönggették őket az eperálinkát védelő falverők.

HIDEG NAPSÜTÉSSEN

A Tisza-vidéki tájnak az Orompart a gerince, amelyre az utolsó glaciáció óta rengeteg teher nehezedett, ám mégsem roppant össze. Lenyűgöző látvány . . . Ezen a gerincen levő tanyák és falvak szinte lebegnek egyes napszakokban, bizonyos időjárási feltételek között. Legutóbb hideg napsütésben közelítettem

meg ottani, egyik legszebb nevű falunkat: Oromhegyest, s tetten értem ezt a sajtós lebegést, a templomnak és az iskolának a feltűnő kiemelkedését.

Innen szétnézve, lenézve nyilvánvalóvá válik, hogy mért kapta a Tetőhegyes, illetve az Oromhegyes nevet egykor az újabban Trešnjevacként emlegetett falu, amelynek ifjú lakói, reménységei leginkább az utóbbi néven nevezik bölcsőhelyüket, őket magukat pedig jórészt nyugat-európai keresztnévvel láttak el. Az „idegenvezetőmmé” szegődött legényke is fennkölt, idegen nevet kapott, akárcsak egy rajnai őrgróf, Arnoldnak hívják . . . Ezen a téren már az itteniek is erősen közelítenek a Nyugathoz, meg valószínű, hogy néhány más vonatkozásban is, ám arról nincs tudomásom.

Közvetlenül az Orompart alatt egy dús folyású artézi kút állított meg. Egy másik, már nem létező medencés kútra emlékeztetett, ahol vízvásban versenyezni, sőt fuldokolni is lehetett . . . de csak csökevényt hagyott az ellenünk „dolgozó” idő belőle, a többiből meg, ahová olykor itatni jártam, még azt sem.

Ha nem is éppen szabad beduinként, de megigézve nézem a kiadósan és langyosan ömlő vizet. Betonmederben folyik egy szakaszon, s pöttöm legénykéek „buktatják” sodrását, halásszák kavicsait. Mintha a hatalmas aszályal dacolna, olyan buzgón folyik, s a piac felé kanyarodva, apró öntésterület képezve igyekszik a távoli kenderúszató felé, de oda már nem juthat el, mert fölszippantja a cserepesre szomjazott föld azt a kissé kénesnek tűnő vizet. Ezért hát a libák elébe jönnek, a víz mellett dús még a fű, dúsak még a fűzék, vászonra kínálkoznak, a megőrkítőjüknek azonban gyorsan kell cselekednie, mert mind hidegebb a napsütés, mind jobban fosztogat az ősz, gyorsan eltűnik azoknak a fáknek megkapó boglyassága.

SZÁRAZ VÁLYÚ

Martonos utcáit járva, névrokonom, a kosárfonó háza előtti kiszáradt betonvályút keresem, amely a vízvezetékkel megelőző időkre emlékeztet. Fontos szomjúságoltó, találkozó- és véleménycserélő hely volt itt, de régen kiszáradt, porzik az alja.

A Tiszára ereszkedő alj is száraz, csak a peremén ügyeskedő férfi emlékezetében csap át a parton, és nyomul be a kertekbe az árvíz, hőmpolyög szirtüstökön a vadár. Hét szűk esztendőről beszél emberünk, miközben egy Colt-nyelű fűrésszel a diófát csonkítja. A csonthéjas gyümölcsfa fölött kötötték be ugyanis a villanyt, és az ágak meg drótok bele-belegabalyodnak egymásba.

– Jobb lett volna, ha a földben vezetik be az áramot, akkor nem kellene megcsonkítani a nagy fát. Nagyon jól terem, több mint egy évtizede ültettem, némi töprengés után. Meghántam-vettem, nem kapkodják-e majd föl a termését a gyerekek. Hát mondhatom, nemigen nyúlnak hozzá, kevesen vannak, meg úgy látszik, hogy a szüleik a bolthoz szoktatták őket . . . Bizony,

engem annak idején a verés se tartott vissza a dézsmálástól – jegyzi meg, s közben a karvastagságú ágat saccolgatja. Kár érte, minden termő ágért kár, de . . . s azzal nyugtatgatjuk egymást, a jelen pillanatban az a legfontosabb, hogy ne kényszerüljünk magunk alatt vágni az ágat.

Enyhén huzatol az aljra szaladó utca. Néhány szatyros öreg, két traktoros meg egy kisgyerek (csellegő kerékpárral) képviseli a lakosságot szerdán tíz óra körül. Jócskán előregedett, megfogyatkozott ez a régi, már a tizenharmadik század első felében is emlegetett település, amelynek a középkorban Krakóban tanuló diákjai is voltak. A martonosi frástudók az ezerhatszáz évesektől több panaszos levelet hagytak ránk. A csendes és az átlagosnál cifrább iskolaépület felé ballagva summázgatom, hogy milyen nagy múltja van itt írásbeliségünknek, amelynek a jövőjében is szeretnénk hinni.

Régi ismerősöm nyomatékosan újságolja, hogy a kedvszegő nehézségek ellenére is a feltöltött gödrök (halastó) térségében családi házak épülnek, s környékbeli fiatalok is raknak ott fészket. Szalmalángöröm vagy mélyen izzó bizakodás. Nem firtattam, ám ilyen hír hallatán talán lehangelő lett volna a Görbe-, azaz a Rózsa-patak felől érdeklődni, fátylat lebbenteni, véres vízről beszélni. Mert régen, jó három évszázaddal ezelőtt vérfürdővel végződött egy török csapat és Rózsa kapitány legénységének a találkozása annál az egykori martonosi pataknál, illetve azon a patakon. A monda itt-ott él még, ám a patak elenyészett. Sokat változott a vidék vízrajza, meg hát nemcsak az . . .

A TÁLAGYI VAKNAP ALATT

Tálagy. Mind ritkábban hallom ezt a nevet; amelynek a jelentését a szótárak sem árulták el. Ám amikor csak meghallom, mindig a korán kelésre gondolok. Tehát a Tálagy kissé zsidadt, ásító hangulatot áraszt.

Nagyon korán indultunk egykori falunkból a Tálagyba kapálni vagy kaszálni, és mégis mire a ma már jórészt elszántott, oldalgós dűlőutakon, a kisebb-nagyobb halmok közt a tálagyi szurkos földre értünk, ott már mozgolódtak a közelebbi tanyákról s falvakból kijárók, főleg a monostoriak, ahová itatni és búcsúra jártunk. Mennyit változott azóta a törökméz íze!

Zilált délelőtti forgalomban karikázok kifelé. Kopott munkagépek prűszkölnek, meg főleg idős emberek hajlonganak a határban, pontosabban Monostor közvetlen közelében, mert a Tálagyban alig észlelhető mozgolódás. Elhagyott parlagokkal közösködik, lekoptak róla a tanyák. Csak cserépdarabok – melyeket mind apróbbra zúz a tárcsa – és cserjék maradtak a fehér falú s galambdúcos, homályos tekintetű épületek helyén, meg néhány ásítózó ásott kút látható, ám azokban nagyon mélyen visszahúzódott a víz . . . Előreszaladt az aszály.

Az itt kanyargó Aranka is elszenvedett néhány nem kívánt változást. Alig van benne víz és élet. Ettől eltekintve az erdősáv igen élénk. Egyes fákon tucatnyi fészek látható. Vajon most is ugyanazok a madarak költöttek bennük, mint a múlt tavasszal, vagy tolakodóbbak jöttek a helyükbe?!

Szembefordulok az alkonyattal. A szemhatár fölött a nyugati égbolton gomolygó csík húzódik a halványodó nap alatt, mellette szép, világos sáv . . . – Vaknap. Időváltozás lesz! – jegyezte meg a tünemény felé mutatva a dörgőlődzőfa mellett álló öreg csordás.

Az erdélyi havasokról fújó, jószagú szélben indultam el, a lassan elmosódó vaknap alá. Néhány száz méterre tőlem, egy jókora sóvirágfolton túl özünő tűnt föl. Megriadt, de rövid ideig tartó szökkenések után lelassult, és visszanezett a hajlat pereméről. Nem látott ellenséget bennem. A sűrűsödő csöndben egyszer csak ismétlődő puskalövés hasított a levegőbe. A folyócska melletti sötét lombú fákról fölrebentek a varjak, de nem őket vette célba az orvvadász . . . Egy pillanatra úgy tűnt, hogy homályos őztekintetűvé vált fölöttem az ég, leáldozott a nap, eltűnt a vaknap.

KARÁCSONYFA NÉLKÜL

A hármashatár ollójába fogott faluba karácsonyi szokások, énekek fölvételezése céljából gördültünk be a minap. A szeretet ünnepére való, áhítatos készülődés helyett azonban a jellegzetes magyar kedvetlenséggel találkoztunk. De hogy is várhattunk volna derűt, mosolygást olyan helyen, ahol a temető a legszembeötlőbb hely? . . . Ahová kevés kivétellel csak temetni jár a pap (hat-hét falu papja), és ahol az iskolát már korábban lebontották, s dőbbenet repedezteti a tűzfalakat.

Zavartan nézelődtünk, és a megadott háznál előbb megállított bennünket egy házzsámhábla. Körülötte a tetőjétől megfosztott falról ligetesen hámlik a mész, az említett tábla azonban még majzolatlanul hirdeti, hogy a hatvanas szám alatt élt (talán nem is túl régen még) és remélt az egykori család, míg el nem lehetetlenült a hajlékával együtt.

A rom melletti ház ép ugyan, de üresen áll. Dohos csöndjét a márciust mímelő decemberi délelőttön balkáni gerlek önfeledt szárnyzuhogása zilálja. Rájuk maradt az egykor gondosan megépített, zsuluzott hajlék kivénhedt fákkal, szívos cserjékkel terjengő udvara.

A következő ház kéménye azonban már életjelet adott, lehelete Ábel füstjeként, egyenesen szállt a magasba . . . Benyitottam. A kopottas kiskonyhában hajlott korú és hátú néni matatott. Hályogosodó tekintete nem hívott, de nem is utasított el . . . Ismeri ugyan, de már nem gyakorolja a kilencedet, apró sóhajtasokkal helyettesíti be a karácsonyi énekeket . . . Máriáról, aki rongyos istállóban szülte meg a Kisdedet. (Nem fekszik ágyban, se nem palotában.

Hanem jászolban, rongyos istállóban.) Ahová egy szerencsétlen, segítségre szoruló lánynak a segítségével, pontosabban útmutatása alapján jutott. Évezredek tanulság, hogy az segített Jézus édesanyján, aki maga is segítségre szorult.

A betlehemi istállót idéző, jelképező zizegés azonban itt, valószerű, hogy elmarad, mert egy kötegni szalmát sem láttam a lepusztult portán, s a hagyományos ebéd is minden bizonnyal felemás lesz, de egy alma még akadhat, ám fölszeleteletlen marad, nem lesz kivel megosztania, márpedig a hagyomány szerint azt az almát annyi szeletre kellett vágni, ahány tagú volt a család. Mindenkinek enni kellett belőle, „hogy összetartók legyünk, azt mondogattuk egymásnak, hogy ha eltévedsz a világban, jusson eszedbe, kikkel etted a karácsonyi almát, és hazatalálj”.

Ide már bajosan vezet bárkinek is az útja vissza . . . A magára maradt anyókanak esetleg csak az emlékezetében villannak meg a számára kedves arcok és a díszek a karácsonyfán, amely egykor a nélkülözők számára koronafából készült ugyebár (mint Krisztus kínzó koronája), és gyilokszerű tuskéit, érdekességét színes papírszalagokkal takarták.

A lecsupasztított tájon egyetlenegy koronafát sem láttam, az embargós telek ennek a szívós, tuskéivel a téli sivárságot, fagyot karcoló fafajtának sem kegyelmeztek.

Karácsonyfa és a szeretet ünnepének egyéb sajátosságos tartozékai nélkül köszönt a nénike portájára a karácsony, egyik legszebb ünnepünk, amely mások, többségünk számára sem lesz gyötrelmentes, ám ettől eltekintve legalább ezen a nagy napon együttérző aggodalommal gondoljunk erre a magányában vergődő öregasszonyra és számtalan sorstársára, akik még most sem engesztelődhetnek, boldogulhatnak, akiknek félvak ablakánál nem jelennek meg a kóringyálók, nem hangzik föl a kipirult gyermekek torkából az, hogy meghallgatják-e az angyali vigasságot. Mert ott régen volt, és ki tudja, lesz-e még vigasság.

MAJDÁNI MOZAIK

A pangó majdáni szövetkezet örökzöld fái közül tapogatom tekintetemmel a lapályt, amelyről régészkedő ismerősöm azt mondta, hogy az a Maros holt ága, és egykor egy gabonát szállító dereglyét is kiástak onnan. Ott valahol feneklett meg a vízi jármű, ahol most az egészségház áll. Az épület még újként hat, bár jórészt az egykori rábéi iskola anyagából építették. Mert itt, e pusztulásszagú vidéken nagyobb szükség van az egészségháza, mint az iskolára. Ritka látogatásaim alkalmával azonban egyszer sem találtam nyitva, most sem, de a helyi hivatal és a posta is zárva volt. Magába zárkózott, komorodott itt minden.

Továbbálok, a halmok közé megyek, megboldogult öreg barátom, Kántor József keze nyomát keresem a hajdani kolostor helyén. Örökösei tovább gyalulták a dombot, s betont húztak a régi épületkövekből, téglákból rakott járda helyén. Eltűnt az a májszínű ipszilon (Y) jelzésű kő is, amely egyértelműen a klostrom létezéséről tanúskodott.

Az iskolaudvar is csöndes, a hintákon nedvesen csillog a decemberi napsugár. A tanterem többsége is üres, csöndes, csak egyben „körmölnek” a gyerekek. Majdán és Rábé maradék alsósai. A tucatsnyi tanuló közül ketten mutatkoznak be elsősként. A néhány évi állapothoz képest – amikor ideiglenesen becsukták a majdáni iskolát – ez is előrehaladás, ha nem is bizalomgerjesztő.

Az egyik napsugárdíszes ház előtt hosszabban elidőzök, várom, hogy cifra tűzfaláról lecsurogjonak a költő fájdalommal átitatott sorai . . .

A falu legidősebb lakója a kilencvenkét éves Csányi Illés bácsi maródi, nincs kedve nyilatkozni, kényszeredetten, de azért mégis válaszolgat az adóval, požarevacai emlékeivel és a beszolgáltatással kapcsolatban. Nos, az „adó ki van fizetve . . .”, s annak idején Požarevacon is levasalta a pontosan még ma sem tudni, miféle bűnért rá mért két és fél év nagyobb részét. De hagyjuk mindezt, zsörtölődés, szívfájdalom nélkül szeretné bevárni a szeretet ünnepét.

Madarászéknál, terített asztal körül ül a család. „Szavuk sem igen van az alatt, míg esznek.” A legöregebb már nem akar beszélni, a legfiatalabb mosolyogva tiltakozik, még nem akar szólni, a középső a komótosan falatozó, a nyilatkozó. Lajos röviden és találóan ecseteli a helyzetet. Nagy a kiadásuk, semmilyen a haszon, az üzemanyagért márkát kell adni, a féltermésért járó sovány dinárért pedig hónapokat kell várni . . . De azért még nem éhezünk. Mert ha nekünk nem lesz, akkor nekik sem lesz mit enni . . .

Szavainak utórezgése kikísér az elöregedett, pusztulásszagú faluból, s egyre csak arra irányítja a gondolataimat, hogy ha a sok nem lesz közül az általa emlegetett is bekövetkezik, akkor netán mi is egymásnak esünk?!